

Недобой А.В., Кресан О.Д. Уявлення про вчителя у старшокласників з різною мотивацією до навчання // *Теоретичні й методологічні проблеми сучасної психології*: збірник матеріалів науково-теоретичного семінару (16 травня 2018 року, Ніжин – Київ) /за редакцією М.В. Папучі. Ніжин : НДУ ім.М.Гоголя, 2018. 122 с. С. 69-71. URL: http://www.ndu.edu.ua/storage/2018/prob_psh.pdf

УЯВЛЕННЯ ПРО ВЧИТЕЛЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ З РІЗНОЮ МОТИВАЦІЄЮ ДО НАВЧАННЯ

Недобой Анна Василівна, Кресан Ольга Дмитрівна

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Однією з центральних фігур освітнього процесу в сучасній школі був і залишається вчитель. Саме на нього покладена місія реалізації цілей і завдань навчання й виховання підростаючого покоління. Він є організатором активної навчально-пізнавальної, трудової, громадської та естетичної діяльності учнів. У сучасних умовах оновлення нашого суспільства роль і значення вчителя складно переоцінити.

Оскільки учитель є невід'ємною складовою навчального процесу, очікування щодо його рольової поведінки, образу вчителя, з плином часу постійно модифікується. Іноді соціальні зміни бувають настільки стрімкі, що вчителі просто не встигають також стрімко змінювати якість та інформаційну насиченість знань, а також змінюватися самі. Сучасному вчителю необхідно розуміти, якими мотивами керується старшокласник, зовнішніми чинниками, чи внутрішнім прагненням до знань, з метою формування індивідуального підходу до кожного учня.

Невміння будувати педагогічно доцільні відносини з учнями є однією з основних причин невдач і неефективності праці вчителя. Вчитель має знати, яку рольову поведінку від нього очікують учні, щоб врахувати це під час суб'єкт – суб'єктної взаємодії або ж скоректувати нереальні уявлення учнів

щодо соціальної ролі вчителя. Все це і обумовлює актуальність розробки та дослідження даної теми.

Істотний внесок у розробку теоретичних і методологічних питань дослідження особистості і професії вчителя був зроблений такими вченими, як І.А.Зимня, П.Ф.Каптеров, Ф.Н. Гоноболіна, Е.А.Карандашев, В. А. Кан-Калік, Н. В. Кузьміна, В. А. Сластенін. На необхідність розв'язання різноманітних проблем, пов'язаних із розвитком ідеї педагогічної взаємодії, вказують сучасні українські вчені – О.В. Глузман, О.М. Друганова, М.Б. Євтух, Л.М.Проколієнко, В.В.Рибалка, О.М. Микитюк та ін.

На нашу думку, ефективність освітнього процесу знаходиться у прямій залежності від ефективності взаємодії суб'єктів освітнього процесу та їхньої мотивації щодо цієї взаємодії. Вона має бути демократичною і базуватися на прийнятті індивідуальних інтересів партнерів. Педагогічний процес сьогодні розглядає учня як суб'єкта змін, як повноцінного учасника освітнього процесу, як творчу особистість, а не як об'єкт зовнішніх впливів.

В освітньому процесі викладач виконує соціальну роль, яка в свою чергу передбачає певну рольову поведінку. Уникнення рольових конфліктів в системі рольової взаємодії «педагог – учень», відповідність очікувань учнів щодо образу вчителя і реальний стан речей, готовність вчителів до вимог учнів обґрунтовують доцільність емпіричного вивчення даної теми.

Виконавши емпіричне дослідження, ми розкрили зміст очікувань старшокласників із різною мотивацією до навчання (зовнішньою і внутрішньою) в системі рольової взаємодії «педагог-учень». Для досягнення мети даної роботи нами використовувалися наступні методики дослідження.

1. Для вивчення мотивації старшокласників до навчання було використано методику «Ставлення учня до навчальних предметів і до навчання (за Г.Н. Казанцевою)».
2. Для дослідження очікувань старшокласників щодо рольової поведінки вчителя була використана методика «Образ ідеального педагога» (модифікація методики «Образ ідеального коханого» М.І. Розенової).

Респондентам необхідно було описати вчителя, до думки якого вони могли б прислухатися і на поведінку якого вони могли б орієнтуватися.

3. Для дослідження неусвідомлюваних потреб щодо рольової поведінки вчителя у процесі педагогічної взаємодії був використаний колірний тест ставлення А.М. Еткінда.

Дослідження проводилося на базі гімназії гуманітарно-естетичного профілю I – III ступенів № 31 в місті Чернігові в десятих та одинадцятих класах. Всього в опитуванні взяли участь 90 учнів, з яких 45 осіб жіночої статі та 45 осіб чоловічої статі. В ході аналізу результатів дослідження вибірку було розділено залежно від мотивації до навчання (зовнішня і внутрішня).

В результаті нами були сформовані наступні *портрети викладачів*. В уявленні старшокласників із зовнішньою мотивацією до навчання, викладач – це особа віком від 31 до 40 років, жіночої статі, яка використовує демократичний стиль викладання, не вживає алкоголю та не палить, займається спортом, має індивідуальний підхід до кожного учня, завжди в гарному настрої і посміхається, добра, розумна, стримана та доброзичлива, весела, висока на зріст, струнка, охайно одягнена. Людина яка вміє будувати конструктивний діалог з учнями, завжди захистить та допоможе.

В очікуванні старшокласників із внутрішньою мотивацією до навчання вчитель – це особа віком від 21 до 30 років, чоловічої статі. Такий вчитель використовує в своїй діяльності демократичний стиль викладання інформації. У своєму характері має такі риси як доброта, справедливість, гарне почуття гумору, доброзичливість та ввічливість. Зовнішньо приємна людина з блакитними очима, високим зростом, спортивною статуєю та охайним стильним одягом. Такий вчитель не палить цигарки та не вживає алкогольних напоїв, завжди знайде індивідуальний підхід до кожного учня. Вчитель повинен бути впевненим, спокійним керівником, емоційно комфортною людиною для учнів.

Дані дослідження підтвердили теоретичну гіпотезу: старшокласники із внутрішньою мотивацією до навчання орієнтуються передусім на змістовні

характеристики, а старшокласники із зовнішньою мотивацією до навчання – на атрибутивні характеристики рольової поведінки вчителя. Отримані результати свідчать, що старшокласники із внутрішньою мотивацією до навчання завжди орієнтовані на особливості викладання навчального предмету, глибину наданих знань, ті особистісні якості викладача, які сприятимуть ефективній рольовій взаємодії в системі «педагог-учень». Зовнішні характеристики цими учнями не відкидаються, але значно поступаються змістовним.

Респонденти із зовнішньою мотивацією до навчання в системі рольової взаємодії «педагог – учень», очікують меншу соціальну дистанцію між вчителем і учнем, емоційну включеність та яскравість переживань від спілкування з викладачем. Орієнтуються перш за все на атрибутивні характеристики вчителя (зовнішність, комунікативні здібності, соціальні стереотипи тощо). Отже, формування очікувань старшокласників щодо образу викладача безпосередньо залежить від самого вчителя, його вміння взаємодіяти з учнями, сформувані адекватні (реальні) уявлення про професію викладача в учнів. При ефективній взаємодії всіх суб'єктів педагогічного процесу вчитель має змогу розуміти те, що від нього очікують учні, їхні потреби (в підтримці, впровадженні нових методів роботи, в емоційній включеності тощо), мотиви до навчання взагалі. Результати дослідження показали, що головним для старшокласників є повага до їхньої думки, індивідуальний підхід у навчанні та справедливість суджень по відношенню до учнів.

Література

1. Гапоненко Л. Розвиток рефлексії як психологічного механізму корекції професійної поведінки у педагогічному спілкуванні // Педагогіка і психологія. – 2001. – № 3-4. – С. 81-89.
2. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія. – К. Либідь, 2006. – 556 с.

3. Михеенко О.Е. Каким видят ученики своего учителя: [коммуникативная компетентность учителя] / О. Е. Михеенко. // Школа и производство – 2010 – №7 – С. 3-5.